

בס"ד. אור ליום ועש"ק פ' ואתחנן, ט"ו באב ה'תשל"ח*

(הנחה. בלתי מוגה)

ושננתם לבניך ודברת בס', ולאח"ז נאמר וקשרתם לאות על ירך גו'², מצות תפילין, עלי' אמרו רז"ל³ הוקשה כל התורה כולה לתפילין, שהכוונה בזה היא להמצוות שבתורה⁴, והיינו, שהכתוב מקדים ענין התורה לענין המצוות. וידוע דיוק רבותינו נשיאינו⁵, שבפרשה שני' דק"ש נאמר⁶ וקשרתם אותם לאות על ידכם גו' ולמדתם אותם את בניכם גו', שכתוב זה הוא בסדר הפוך, שמקדים ענין המצוות (מצות תפילין) לענין התורה. גם צריך להבין מהו הטעם שהסדר שתורה קודמת למצוות הוא בפרשה ראשונה דק"ש, והסדר שמצוות קודמים לתורה הוא בפרשה שני' דק"ש דוקא. גם צריך להבין דיוק הלשון בנוגע לענין התורה, שבפרשה ראשונה נאמר ושננתם גו', כפירוש רש"י (ממדרשי רז"ל⁷) שהוא לשון חדוד, שיהיו מחודדים בפין שאם ישאלך אדם דבר (הלכה⁸) לא תהא צריך לגמגם בו אלא אמור לו מיד (ורק אח"כ נאמר ודברת בס'), ואילו בפרשה שני' נאמר ולמדתם גו', שלשון זה כולל כל אופני הלימוד (גם אם הלימוד אינו באופן דמחודד בפין כו').

(ב) **ויש** לכאר זה בהקדם ביאור ענין חמשה עשר באב (שזהו"ע שהזמן גרמא), דאיתא במשנה⁹ לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים (כמבואר בגמרא¹⁰ פרטי הדברים בארוכה). ומבואר בדרושי רבותינו נשיאינו¹¹, שמלשון חז"ל לא היו ימים טובים כו', משמע, שט"ו באב הוא למעלה גם מהימים טובים שהם פסח שבועות וסוכות. ולכאורה¹², אפילו את"ל הביאור במעלת חמשה עשר באב לגבי שבועות, שזהו מצד העילוי דיום חמשה עשר בחודש¹³, שבו קיימא סיהרא באשלמותא¹⁴, עדיין צריך ביאור והסבר במעלת

* במאמר זה תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א כו"כ תיקונים.

(1) פרשתנו ו, ז.

(2) שם, ח.

(3) קידושין לה, א.

(4) ראה גם לקר"ש ח"ו ע' 277 בהערה.

(5) ד"ה ושננתם במאמרי אדה"ז תקס"ז ע' דש ואילך. ועם הגהות כו' — אוה"ת פרשתנו ע' רלח ואילך.

ע' רנב ואילך. וראה גם שם ס"ע רפא. ח"ה ע' ב"ט. ע' ב"ב.

(6) עקב יא, יח"ט.

(7) ספרי עה"פ. קידושין ל, סע"א.

(8) ראה תוד"ה אלא — קידושין שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ג.

(9) תענית כו, ב.

(10) שם ל, ב ואילך. וראה גם ב"ב קכא, א ואילך.

(11) ד"ה נחמו עת"ר (סה"מ עת"ר ע' ריח. ע' רכא).

(12) ראה גם אוה"ת פרשתנו ח"ו ע' ב'קצו ואילך; נ"ך ח"ב ע' א'צו. סה"מ עת"ר שם.

(13) פרי עץ חיים סוף שער חג השבועות — דרוש לט"ו באב.

(14) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, א.

חמשה עשר באב על חמשה עשר בניסן (פסח) וחמשה עשר בתשרי (סוכות), אע"פ שבשלשתם ישנו העילוי דיום חמשה עשר בחודש שבו קיימא סיהרא באשלמותא. וידוע הביאור בזה¹⁵, שמעלת חמשה עשר באב היא להיותו בחודש אב שהתחלתו היא באופן של ירידה גדולה, ועד לירידה אחר ירידה, שזהו"ע לקו בכפלים, בגלל הירידה במצב הרוחני באופן שחטאו בכפלים¹⁶. ולכן הנה גם העלי' שלאח"ז — שבאה לאחרי עבודת התשובה באופן דבכה תבכה¹⁷, בכי' בכפלים¹⁸ — היא באופן דנחמה בכפלים, ועד לעלי' הכי נעליית¹⁹, שלא בערך מהעלי' דחמשה עשר בניסן וחמשה עשר בתשרי.

ג) ובפרטיות יותר, הנה גם חמשה עשר בתשרי הוא עלי' שלאחרי הירידה. וכידוע²⁰ החילוק בין ניסן לתשרי, שענינו של ניסן הוא עבודת הצדיקים, שהרי בצאתם ממצרים היו בני' בדרגא של צדיקים, דגרי²¹ שנתגייר קטן שנולד דמי²². וזהו שחג הפסח הוא כנגד אברהם אבינו²³, שמדתו מדת החסד²⁴, ועבודתו היתה באופן של השפעה מלמעלה למטה, כמ"ש²⁵ ויקרא שם בשם ה' אֵל עולם, והיינו, שהמשיך אלקות בעולם להיות לו ית' דירה בתחתונים²⁶, לא רק באופן שהקב"ה הוא אֵל העולם, אלא באופן שאלקות והעולם נעשה כולא חד²⁷, שזהו כללות ענין עבודת הצדיקים. משא"כ תשרי, הרי השם תשרי עצמו הוא בסדר תשר"ק שהוא מלמטה למעלה²⁸, וגם העבודה דחודש תשרי היא עבודת התשובה, שלכן באה לאחרי הקדמת העבודה דחודש אלול, בחרטה על העבר ואח"כ קבלה טובה על להבא, ועד שבאים לחמשה עשר בתשרי, שקיימא סיהרא באשלמותא, שאז הוא היו"ט דסוכות, עד להסיום וחותם שלו בשמע"צ ושמח"ת²⁹ (כמבואר בארוכה בהדרושים בענין החילוק שבין ניסן לתשרי).

אמנם ענין זה שגם חודש תשרי הוא עלי' שלאחרי הירידה, מצד עבודת התשובה שבו, הוא רק בערך ולגבי חודש ניסן, משא"כ בערך ולגבי חודש אב (שרק

15) אוה"ת שם. סה"מ עת"ר שם ע' רכ. ע' רכט ואילך.

16) איכ"ר ספ"א. יל"ש ישעי' רמז תמה.

17) איכה א, ב.

18) ראה סנהדרין קד, ב. ועוד. אוה"ת נ"ך שם ע' א"צ ואילך.

19) אוה"ת נ"ך שם וסה"מ עת"ר שם ע' רכו — עפ"י ד"ה לסוסי תקס"ד (מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' כה

ואילך).

20) ראה אוה"ת בא ע' רנו ואילך.

21) יבמות כב, א. וש"נ.

22) ראה שם מו, א ואילך. כריתות ט, א. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 119 הערה 26. חכ"א ע' 63 ובהערה 15.

23) זח"ג רנו, ב.

24) ראה ספר הבהיר סקצ"א. השמטות לזח"א רסד, ריש ע"ב. ובכ"מ.

25) וירא כא, לג.

26) ראה תו"א ר"פ תולדות.

27) ראה לקו"ת תבוא מב, ד. מג, ג. המשך תער"ב ח"א ע' רנו. ועוד.

28) אוה"ת בא שם ריש ע' רסא.

29) ראה אוה"ת שמע"צ ע' א'תשפח ואילך. המשך וככה תרל"ז פרק צו.

בו אב היתה הירידה שלא בערך — חורבן ביהמ"ק וגלות וכו' — בכל הפרטים), הרי גם העבודה דחודש תשרי שענינה עבודת התשובה היא ע"ד עבודת הצדיקים. והענין בזה, דהנה, עבודת התשובה שבחודש תשרי היא באופן של הליכה דרגא אחר דרגא, שלכן צ"ל ההקדמה ד"ירח ימים"³⁰, כמבואר בלקוטי תורה להאריז"ל³¹ ולקו"ת לאדמו"ר הזקן³² שקאי על העבודה דחודש אלול, שעייז נעשית ההליכה דרגא אחר דרגא עד שבאים להדרגא דראש השנה (שהוא גם הראש דחודש תשרי), ועד שלאח"ז באים להשלמות דקיימא סיהרא באשלמותא, בימי הסוכות, שהתחלתם בחמשה עשר בחודש. משא"כ בחודש אב, אין זה באופן של הליכה מדרגא לדרגא, אלא העלי' היא תיכף לאחרי תכלית הירידה דתשעה באב, מן הקצה אל הקצה, ועד שענין הנחמה ישנו כבר בת"ב עצמו, שזהו שאומרים בתפלת מנחה מנחם ציון ובונה ירושלים, לפי שאז נולד משיח, מושיען של ישראל³³, שענינו הוא הנקודה והעיקר והעצם דתשובה³⁴. והיינו, שהענין דלידת משיח מתחיל באותו היום תומ"א ובאותו הרגע של תכלית הירידה, ובאופן שנמשך בגלוי בכמה ענינים שמתחילים לאחרי חצות היום דת"ב³⁷, שהסיבה לכך היא בגלל שזהו זמן לידת משיח. ורק כדי שהגילוי יהי' בשלימות, צריכים להמתין עד חמשה עשר באב³⁸. וע"ד שמצינו בסיבת היו"ט דחמשה עשר באב להיותו יום שכלו בו מתי מדבר³⁹, שעד חמשה עשר באב הי' ספק בדבר, וכאשר קיימא סיהרא באשלמותא, אזי נתברר שכבר כלו מתי מדבר בת"ב⁴⁰, והם עדה שלימה⁴¹, שכתוב בהן⁴² ואתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים כולכם היום, ועומדים להיכנס לארץ⁴³, בגאולה האמיתית והשלימה⁴⁴ ע"י גואל ראשון, הקשורה עם

(א) וכמרז"ל³⁵ דגעתה פרתו ותומ"י געתה פעם שני' וא"ל דנולד מושיען של ישראל.

(ב) דלכן קרי לי' מזמור³⁶ כי בהשריפה כילה חמתו.

(30) תצא כא, יג.

(31) עה"פ.

(32) כ"ה באוה"ת נ"ך שם ע' א'נ; דברים ח"ו ע' ב'שמט — עפ"י לקו"ת תצא לו, ד.

(33) איכ"ר פ"א, נא. וראה ברכ"י לשו"ע או"ח סימן תקנט ס"ו, וזכור לאברהם ח"א אות ט (בשם הר"ח).

(34) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ד"ה והניף וד"ה ויאמר לו יהונתן תשי"א (תורת מנחם — התועודיות ח"ג ע' 37 ואילך; ע' 50 ואילך).

(35) איכ"ר שם.

(36) איכ"ר פ"ד, יד. מדרש תהלים עה"פ תהלים עט, א.

(37) ראה רמ"א או"ח סתקנ"ד סכ"ב. סתקנ"ח. סתקנ"ט ס"ג. שם ס"י.

(38) ראה גם ד"ה לא היו יו"ט לישראל כט"ו באב תשמ"ז סעיף ד (לעיל ע' קעח ואילך).

(39) תענית ל, סע"ב.

(40) פתיחתא לאיכ"ר לג. הובא בפרש"י ותוס' תענית שם. רשב"ם (ד"ה שכלו מתי מדבר) ב"ב קכא, סע"א.

(41) לשון רש"י — חוקת כ, א.

(42) פרשתנו ד, ד.

(43) פרש"י חוקת שם, כב.

(44) ראה נדרים כב, ב. שמו"ר רפ"ב. ובכ"מ. וראה שעה"ת (לאדהאמ"צ) ח"ב חינוך בתחלתו. אוה"ת

פרשתנו ע' סה. צג. וש"נ.

הגאולה ע"י משיח צדקנו, שהוא גואל אחרון⁴⁵ [כידוע שכל הגלויות נקראו ע"ש מצרים⁴⁶, לפי שיש בהם הענין דגלות מצרים, ועד"ז ישנה גאולת מצרים בכל הגאולות⁴⁷, ועל שמה נקראים כל הגאולות⁴⁸, עד לגאולה האחרונה, גאולה האמיתית והשלמה מן גלות זה האחרון, שאין אחרי גלות⁴⁹, עלי נאמר⁵⁰ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות]. ולהעיר, שכן הוא גם בנוגע לפרשת השבוע, שתשעה באב והעילוי שבו הוא בפרשת ואתחנן (ובכו"כ שנים חל גם ט"ו באב בפרשת ואתחנן), הבאה ברגעא חדא לפ' דברים וחזון. וזהו העילוי דחודש אב אפילו לגבי העבודה דחודש תשרי (ועאכו"כ לגבי העבודה דחודש ניסן), כי, העבודה דחודש תשרי היא באופן של הליכה מדרגא לדרגא, שתנועה זו שייכת לעבודת הצדיקים, ואילו העלי דחודש אב היא מן הקצה אל הקצה, שזוהי התנועה דעבודת בעלי תשובה, שהרי ענין התשובה הוא בשעתא חדא וברגע חדא⁵¹.

וזוהו גם הדיוק במארוז"ל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבתחילה נזכר חמשה עשר באב ואח"כ יום הכפורים, להורות שמעלת חמשה עשר באב גדולה יותר ממעלת יום הכפורים, כי, אע"פ שבנוגע ליוהכ"פ נתפרש בגמרא⁵² שמעלתו היא "משום דאית בי' סליחה ומחילה", שהר"ע עבודת התשובה [ומזה למדים שגם ענינו של חמשה עשר באב הו"ע התשובה], מ"מ, גדלה מעלת חמשה עשר באב יותר ממעלת יוהכ"פ, לפי שבו מודגשת עבודת התשובה בשעתא חדא וברגע חדא, מן הקצה אל הקצה, משא"כ ביוהכ"פ שעבודת התשובה שבו באה לאחרי עבודה ארוכה עם כמה פרטים ופרטי פרטים, החל מר"ח אלול, כנ"ל.

ד) וביאור כללות הענין, כמובא בהדרושים⁵³ הכלל שהעלי' היא בערך הירידה, ולכן, כאשר הירידה היא עד למטה מטה ביותר, הנה לפום צערא אגרא⁵⁴, שדוקא אז נעשית העלי' למעלה מעלה ביותר. וע"ד המבואר בכ"מ⁵⁴, שכאשר ניצוץ קדושה נמצא למטה מטה, הרי זה גופא מורה ששרשו גבוה ביותר, כי, כל הגבוה ביותר יורד ונמצא למטה ביותר. וכדאיתא בכתבי האריז"ל⁵⁵ והובא בדרושי רבותינו ושיאינו בכ"מ⁵⁶ בפירוש הכתוב⁵⁷ כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, דאע"פ שגם באדם ישנו מוצא פי הוי',

(45) ראה שמור"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים האריז"ל יחי מט, י. תו"א ר"פ משפטים.

(46) ב"ר פט"ז, ד. ויקר' פי"ג, ה. וראה סה"מ תש"ט ע' 107.

(47) ראה ד"ה כימי צאתך מארמ"צ תש"ח רפ"ב (סה"מ תש"ח ע' 164).

(48) לשון המאמר — סד"ה נחמו הנ"ל (סה"מ שם ע' רלא).

(49) ראה תוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

(50) מיכה ז, טו.

(51) זח"א קכט, סע"א ואילך.

(52) תענית ל, ב. ב"ב קכא, א.

(53) אבות פ"ה מכ"א.

(54) ראה לקו"ת פ' ראה יט, ג. סה"מ תש"ח ע' 94 ואילך. ובכ"מ.

(55) לקוטי תורה להאריז"ל עקב ח, ג.

(56) לקו"ת צו יג, ב ואילך. ובכ"מ.

(57) עקב שם.

מ"מ, דוקא ע"י מוצא פי הוי' שבלחם שלמטה מן האדם, יחי' האדם עם המוצא פי הוי' שבו, והיינו, לפי שמוצא פי הוי' שבחי (ולמטה מזה) בצומח ודומם, שלמטה מהאדם, שרשו ממקום גבוה יותר, ולכן דוקא ע"י עבודת האדם בהמוצא פי הוי' שבדצ"ח להעלותו לשרשו ומקורו (שלמעלה משרש האדם), נעשה עילוי גם בהאדם, "יחי' האדם", ע"ד מרז"ל⁵⁸ ארון נושאו נשא.

ועד"ז הוא בכללות ענין הירידות, החל מהירידה דסדר השתלשלות, ועד לירידת הגלות (כמבואר באגה"ת⁵⁹), שזהו ענינו של חודש אב ותשעה באב, שאז נעשה ענין הגלות כפשוטו באופן הכי תחתון — שע"י כל זה באים לעלי' גדולה ביותר, וזהו התכלית דכללות ענין הגלות, שאין זה בשביל ענין של עונש ח"ו, אלא כדי שיבואו לטהרה, וטהרה מביאה לידי קדושה, ומקדושה כו' עד לתכלית העלי' (כהסיום בכרייתא הידועה⁶²) — ביאת אליהו הנביא ותחיית המתים, החל מהענין דתחה"מ כפי שזוטרא דבכו מחי' מתים⁶³, שבכללות הו"ע עבודת הבירורים, לברר הניצוצי קדושה שנפלו למטה, דמאן דנפיל מדרגי' אקרי מת⁶⁴, וע"י שמבררם ה"ה מחי' אותם, ואח"כ מזכך ומעלה אותם עד לתכלית השלימות, כמצות רצונך⁶⁵. וכאמור לעיל שעילוי זה (שלאחרי הירידה דגלות) נעשה בגלוי כבר בת"ב בתחלת זמן (ותפלת) מנחה, שאז כילה חמתו כביכול על העצים ועל האבנים³⁶, שזה הראה בגלוי גודל האהבה דהקב"ה, שכל חמתו כילה — לגמרי, שלא נשאר ממנה כלום, ומיד נולד משיח מושיען של ישראל. וכאמור, שענין זה בא לידי גילוי באופן ההנהגה דתשעה באב לאחרי חצות היום. אך עדיין אין זה תכלית שלימות הגילוי, והולך ומתגלה מיום ליום, ככל שהלבנה מתקרבת להמצב דקיימא סיהרא באשלמותא, עד לשלימות הגילוי בחמשה עשר באב, שנעשה יו"ט גדול ביותר, ועד שלא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב.

(ה) **והנה** ע"פ האמור לעיל שדוקא ע"י הירידה למטה מטה יכולים לפעול שתהי' העלי' למעלה מעלה, למקום גבוה יותר מהמקום שמשם היתה הירידה, מובן גם מעלת ענין המעשה לגבי ענין התלמוד, שזהו כללות החילוק שבין מצוות (מעשה) לתורה (תלמוד). דהנה, תורה ענינה המשכה מלמעלה למטה, וביחד עם זה,

ג) דפרישות בכלל קדושה⁶⁰, וטהרה וקדושה — חו"ב⁶¹.

58) סוטה לה, א. ועוד. וראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו ספכ"ב.

59) פ"ד.

60) ראה תו"כ ר"פ קדושים. תניא אגה"ת פ"י. ועוד. וראה תויו"ט סוף סוטה.

61) לקו"ת יוהכ"פ ע, ג.

62) ע"ז כ, ב. וש"נ.

63) ע"ז י, ב.

64) ראה זהר ח"ג קלה, ב. הובא בעץ חיים שער ט (שער שבירת הכלים) פ"ב. לקו"ת חוקת נו, ד.

65) כלשון תפלת מוסף דיו"ט. וראה המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך. ובכ"מ.

הלא כה דברי כאש גו'⁶⁶, שלכן אין דברי תורה מקבלין טומאה⁶⁷, היינו, שגם כאשר נמצאים למטה, ואפילו אצל מי שהוא במעמד ומצב דהיפך הטהרה, גם שם אינם מקבליים טומאה. משא"כ מצוות הרי ענינם הוא בדברים גשמיים דוקא⁶⁸, ועד שאפילו המצוות שענינם הוא הבנה והשגה שבמוח או הרגש שבלב, קשורים הם עם אברים הגשמיים, מוח הגשמי ולב הגשמי, ובפרט ע"פ המבואר בכ"מ⁶⁹, ששלימות העבודה בקיום מצוות אלו היא כאשר נעשה שינוי גם בהגשמיות דכלי המוח וכלי הלב (כיוון והתרחבות והתפשטות). וכיון שבמצוות ישנו ענין של ירידה למטה יותר (בגשמיות), לכן על ידם דוקא מגיעים להגבוה גבוה ביותר.

ו) וביאור הענין, דהנה יש ב' דעות⁷⁰ (ואלו ואלו דברי אלקים חיים⁷¹) אם תלמוד גדול או מעשה גדול. וזהו גם החילוק בין ב' הסדרים שבכתוב (כנ"ל שאלו ואלו דברי אלקים חיים), הסדר בפ' ראשונה דק"ש, שתחילה נאמר ושנתם ואח"כ נאמר וקשרתם, כהדעה שתלמוד גדול (שהרי קדימה בתורה מורה על קדימה במעלה), והסדר בפ' שני' דק"ש, שתחילה נאמר וקשרתם ואח"כ נאמר ולמדתם, כהדעה שמעשה גדול⁷². והענין בזה, דהנה, ענין התלמוד הוא בפשטות כדי לדעת את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה⁷³ (שזהו כללות ענין המצוות, מצוות עשה ומצוות לא תעשה), ורק אח"כ אפ"ל קיום המצוות בפועל. וזהו הטעם שתלמוד גדול, לפי שהלימוד מביא לידי מעשה (כמבואר בהלכות ת"ת לאדה"ז⁷⁴). והיינו שענין התלמוד קשור עם הראש שבאדם, שנקרא בשם ראש לפי שקודם במעלה ומושל ושולט על כל הגוף כולו, שדוגמתו הו"ע המצוות, רמ"ח מ"ע כנגד רמ"ח אברים ושס"ה מל"ת כנגד שס"ה גידים⁷⁵, שהם למטה מהראש, שלכן צ"ל תחילה החלטת הראש כיצד תהי' הנהגת הגוף. ורק שכאשר ישנם כבר ב' הענינים דתורה ומצוות, אזי יש מקום לב' דעות מה קדם, לימוד או עשי', ועד לדעה הב' שמעשה גדול, מצד העילוי שע"י הירידה למטה דוקא (שזהו ע"ד כללות העילוי דחדש אב, כנ"ל).

ואעפ"כ נאמר ושנתם לפני וקשרתם, תלמוד לפני מעשה, כי, אע"פ שגדלה מעלת המעשה, מ"מ, כדי שיוכל להיות ענין המעשה צ"ל תחילה ענין התלמוד שמביא לידי מעשה. וכמו שהוא בכללות עבודת האדם, דאף שנת"ל (ס"ד) שחיות האדם היא דוקא ע"י מוצא פי הוי' שבלחם שלמטה מן האדם (מצד מעלת הירידה למטה דוקא), מ"מ, כדי שיחיי' האדם ע"י אכילת הלחם צריך להכין תחילה

66 ירמי' כג, כט.

67 ברכות כב, א.

68 ראה תניא פרק לז.

69 סה"מ תרצ"ז ע' 215. ע' 282. וש"נ.

70 קידושין מ, ב.

71 עירובין יג, ב.

72 ראה בהדרושים שבהערה 5.

73 יתרו יח, כ. ויקרא ד, ב. ועוד.

74 פ"ד ס"ב"ג.

75 זח"א קע, ב.

את הלחם שיהי' ראוי למאכל אדם, כדאיתא בגמרא⁷⁶ אדם מביא חטין חטין כוסס (בתמי'), אלא צריך לעשות החיטים מאכל אדם (ע"י העזר כנגדו⁷⁷). וכמו"כ הוא בענין תלמוד ומעשה, שאף שמעשה גדול (מצד מעלת הירידה למטה), מ"מ, כדי שיוכל להיות ענין המעשה צריך להיות הקדמת התלמוד. ועי"ז ניתוסף גם בהתלמוד העילוי דמעשה, כשם שניתוסף בהאדם ע"י אכילת הלחם, כנ"ל.

(ז) **וזהו** גם הביאור (בדא"פ) בסדר ב' הפרשיות דק"ש והשינויים ביניהם. דהנה אמרו רז"ל⁷⁸ (למה) קדמה פרשת שמע לפרשת והי' אם שמוע, והקדימה בסדר הכתובים היא לפי שכן הוא סדר העבודה, וכיון שסדר העבודה הוא שתחילה צ"ל לימוד התורה, ואח"כ הלימוד מביא לידי מעשה, לכן בפרשה ראשונה הסדר הוא ושננתם ואח"כ וקשרתם, שע"י הלימוד (ושננתם) יודע איך לקיים המצוות (וקשרתם) ומקיימן בשלימותן (וזה נעשה הכנה לקיום המצוות לעת"ל כמצות רצונך⁷⁹). וזהו ג"כ דיוק הלשון "ושננתם", שיהיו מחודדים בפ"ך שאם ישאלך אדם דבר הלכה כו', כי, בכדי שהלימוד יביא לידי מעשה, הרי זה רק כאשר הלימוד הוא באופן של לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא⁸⁰. אמנם לאחרי שקדמה פרשת שמע, שכבר ישנו הלימוד (ושננתם) והמעשה הבא על ידו (וקשרתם), אזי באה פרשה שני', שבה הסדר הוא בתחלה וקשרתם גו' ולאח"ז לימוד התורה. וכיון שהלימוד לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא ישנו כבר לפני"ז (שזהו מש"נ בפרשה ראשונה ושננתם גו' וקשרתם), לכן נאמר כאן "ולמדתם" סתם, שכולל כל אופני הלימוד (אפילו האופן דדרוש וקבל שכר⁸¹).

ועוד ענין בזה⁷², דהנה ידוע שלעתיד לבוא יהי' מעשה גדול. ולכן הסדר וקשרתם ואח"כ ולמדתם (מעשה גדול) נאמר בפרשה שני' דוקא, כי, מההחילוקים בין פרשה ראשונה ופרשה שני', שפרשה ראשונה היא בלשון ציווי (בעבר ובהווה), ופרשה שני' היא בלשון ציווי וגם בלשון סיפור (בעתיד), והסיפור הוא שיהי' וסרתם ועבדתם גו'⁸², ואח"כ יהי' ענין התשובה, שזהו מ"ש ושמתם את דברי אלה גו'. ולכן נאמר לאח"ז וקשרתם גו' ולמדתם, כיון שלעת"ל יהי' מעשה גדול.

(ח) **וזהו** כללות הענין דהאי יומא דקא גרים⁸³ — חמשה עשר באב — שהוא שלימות העלי' לאחרי הירידה דת"ב, כפי שנמשך בגילוי בזמן שביהמ"ק הי' קיים, ועד שאפילו בזמן הגלות ישנם כמה מנהגים בט"ו באב לפי שבזמן ביהמ"ק הי' יו"ט גדול מהרבה טעמים שנאמרו ע"ז בגמרא (כדאיתא בהשלמה לשו"ע רבינו

(76) יבמות סג, א.

(77) בראשית ב, יח. וראה יבמות שם.

(78) ברכות יג, א במשנה.

(79) ראה ספרי עה"פ עקב יא, יז (הובא בפרש"י שם, יח). וראה לקו"ש ח"ט ע' 40.

(80) יומא כו, א.

(81) סוטה מד, א. וש"נ. וראה חולין סו, ב.

(82) עקב שם, טז.

(83) לשון חז"ל — פסחים סח, ב.

הזקן⁸⁴), ובפרי עץ חיים (המובא בדרושי רבותינו נשיאינו ד"ה נחמו¹¹) מונה ז' מעלות טובות של אותו יום המכונה ליסוד שהוא ז'. וע"י כ"ז בא ט"ו באב למעלתו ומדרגתו כמו שיהי' לעת"ל, שאז יתגלה גודל העילוי שהי' בהירידה בגלות, ואז יהי' גם מעשה גדול.

וכן תהי' לנו בקרוב ממש, שע"י עבודת התשובה בזמן הגלות (כמרומו בפרשה שני' דק"ש בלשון עתיד), יקויים מ"ש⁸⁵ ושב הוי' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים גו', היינו, ששכינתא שבגלותא⁸⁶ תשוב מהגלות יחד עם בני"י⁸⁷, ובאופן שאתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל⁸⁸, שהקב"ה מלקט את כל אחד ואחד מישראל⁸⁹ — ע"י ה"אחד" שבו, ומוליכו לקבל פני משיח צדקנו, בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותנו⁹⁰, וכספם וזהבם אתם⁹¹, עם כל הבירורים וכל הניצוצי קדושה, ועד ונצלתם גו'⁹², שיבררו את הכל, ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ⁹³, ויראו בגלוי ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב", למטה מעשרה טפחים, בירושלים עיר הקודש ובארץ הקודש בכללה, בקרוב ממש, בכיאת משיח צדקנו.

ד) ובש"ס⁵² מונה ששה (מהם).

ה) להעיר משתי הגירסות (בסוף תענית): (שבהם בנות) ירושלים, ישראל.

84) אר"ח סקל"א סוס"ח.

85) נצבים ל, ג.

86) ראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי. זח"א קכ, ב.

87) פרש"י עה"פ. מגילה שם. ועוד.

88) ישעי' כז, יב.

89) פרש"י שם.

90) בא י, ט.

91) ישעי' ס, ט.

92) שמות ג, ב. וראה ברכות ט, ב. תו"א וארא נו, סע"ד. בא ס, ג. סד"ה אם רוח המושל תרצ"ה (סה"מ

קונטרסים ח"ב שסג, א).

93) זכרי' יג, ב.